

VIÐMERKINGAR

At skriva føroyskt

Hvørjar trupulleikar hava vit í okkara skriftmáli?

Ólavur Hátún

Í hesari drúgvu framhalds-grein má nú vera komið fram til at vísa á nokur vandamál í okkara skrift-máli og royna at geva eitt ikast til eitt yniskiligt orða-skifti, ið kann føra til bata. Her er tá fyrst at siga, at greinskrivarin er ikki sjálv-ur málfrøðingur og hevur ikki aðrar fortreytir enn tær, at hann hevur talað hetta mál í sjeyti ár, hevur verið fólkkaskúalærari í 8 ár og tá eisini undirvit í føroyskum og hevur eisini ávísu út-búgving og undirvísingar-royndir í fremmandamáli. Men tað krevur nú heldur ikki tað høga akademiska bakstøði at fáa eyga á ør-kymlandi fyrbrigdir í okkara rættsskriving.

Lat okkum leggja fyri við at taka fram dømir um villingarsum viðurskiftir, har somu ljóð í málinum verða stavað ymist, og onnur, har somu stavir í skriftmálinum umboða ymisk ljóð í málinum : **í ella y** Dømir: *bylgja / bilgjast - biðja / styðja - girða* (stíka inni) / *gyrða* (spenna reim ella gjørð um) - *hill / syll - kvikur / kykur - snigil / trygil*.

Fyrr kundu vit sigla við *Smírl* til *Míkinesar*, men seinni funnu málfrøðingar útav, at betri var, um *Smyril* fór til *Mykinesar*.

í ella ý Dømir: *bíta, líta, skíta, slíta / gýta, lýta, nýta, sýta - físa / snýsa - flis / lýs - siggja, skriggja / flyggja, lýggjur - trý / triggir, tribekkur*.

Persónlig tilráðing er at hava bara eitt i og eitt í, sum "Broyting" eisini mælti til.

a ella æ

Dømir: *ala, fjala, mala, rala* (um ljóð), *skala, svala / græla, hæla, næla, ræla* (um veðragjóling), *spæla - Grani / Frænir - hali / hælur - basa, fjasa, grasa, knasa / hæsa av, hvæsa, læsa, ræsa - sat og las / græt og læt - nana / ræna - salur, svalur / sælur - æl / skal - geva gætur / fáa fatur -vanta* (mangla) / *vænta* (hava í vænti).

Tað eru so mong onnur dømir á hesum stavset-

ingarøki, har fólk ongan møguleika hava at finna røttu loysnina uttan við orðabók í hond. Spurning-urin er, um ikki meira verður vunnið enn mist, um skrivað verður, sum ljóðar, t.d. *fjæla, fjaldi - læsa, lasti - ræka, rakti - svælur, svalligur* o.s.fr.. Men sjálv-andi er hetta eitt torført mál. Við slikari rættsskriv-ing høvdu fylgt fleiri eins-nevni (t.e. orð við ymsari merking, sum verða stavað eins), sum sæst millum dømini omanfyri, og eisini máttu tá suðringar við teirra serliga framburði kunnað havt síni stavset-ingarligu frámerki - um tað so sakaði nakað fyri heild-ina (sí seinni um slíkt).

hv ella kv Dømir: *hvalur / kvalið - hveiti / kveita - hvammur / kvæmur - hvepputur / kvapsutur - hvírla / kvírrur - hvørki / kvørkrar*.

ll framborið sum dl ella ll Dømir: *állur, falla, fjella, skalli / Malla, Nella, Palli, lallasligur - ball* (sigarett) / *ball* (veitsla) - *bella* (skaða) / *bellur* (partur av trolí) - at *gella / ein gella - fjøll, hvøll / døll - fjylla / fillur - hill, syll / pill, snillur - millum, villa / mylla, karðavilli*.

Vit mugu skriva *skulu*, sum ongin sigur, tí skullu er jú sambært úttalunormin-um at frambera sum *skudlu*.

rn framborið sum dn ella rn Dømir: *fyrna, kirna / firm-ast, girmast - barn , garn, skarn / tarn, tørn, varnast - fornur / orna - tað farna / gjarna*.

Niðurstøða um hesi sein-astu trý viðurskiftir: Fylgið Broyting at stava eftir framburði.

Annað stavsetingarligt villingarsemi: *Sló* og *dró* uttan g, men *slógu* og *drógu* við g - *biður* uttan j av biðja, men *styðjar* við j av styðja - *sóu , stóðu, drógu, svóvu* , sum øll hava líknandi framburð, men verða stavað ymist.

Her er eitt óreglusemi, sum tað saktans kundi verið bøtt um.

Nevnast kann her eisini *g-ið*, sum umframt sítt natúrliga g-ljóð stundum er at frambera sum j (*logi*), stundum sum v (*løga*) og í øðrum forum onki ljóð um-boðar (*tog*).

Føllini. Tað hevur í seinastuni verið nakað frammi um, hvussu illa eitt nú fjølmiðlafólk fara um føllini. Tað nervar eisini meg, tá ið so er, og eg haldi, at blaðfólk og frá-søgufólk í okkara loftmiðl-um eiga at vanda sær um hesi málsligu viðurskiftir. Men tað sagt, mugu vit eisini viðurkenna, at eins og fallskipanin gjøgnum öldirnar er vorðin munandi einfaldari t.d. í enskum, donskum og svenskum, er kenslan fyri henni eisini víkjandi hjá okkum. Havi t.d. hoyrt hámentaðan norð-ing siga, at tað var honum mestsum ógjørligt í sínari dagligu tala at gera rætta munin á hvør- og hvønn-falli, og soleiðis er eisini vorðið aðrastaðni í landin-um. Í skrift má tað tí vera yniskiligt at royna at halda aftur í hesari broyting, uttan at tað tí skal gerast til nakra málsektarismu sum t.d. við hvørfsfallinum, sum tað við fyrimynd í íslendsk-um, meira enn natúrligt er, hevur verið roynt at gróð-urseta av nýggjum í okkara mál.

Ivaleyst okkara torfør-asta mállærufyrbrigdi er *ir- ella ur-endingar*.

Vit lærdu fyrr ta reglu, at veiktend sagnorð enda við -ir í 2. og 3. persóni í nútíð, og at tey sterktbendu og j-a -sagnorðini (sum t.d. skilja) skuldu enda við -ur. Nú er reglan tann heldur einfald-ara, at hevur tú ljóðskifti frá nútíð til tátíð, so skalt tí skriva -ur. Men fyrri tað fyrsta eru her jú undantøk sum t.d. við nevnda "skilja", ið ikki skiftir ljóð

frá nútíð til tátíð, og støðugt má tann skrivandi sita og hugsa seg um og aloftast skriva ímóti sínum egna málsliga veruleika; tí valla nakrastaðni í landin-um er tað so, sum mállæran býður, at skift verður mill-um hesar ir- og ur-endingar í sagnorðunum. Hetta sæst eisini í ljóðrøttum skriftar-royndum frá 19. øld. At skifta bæði i og u út við tí meira neutrala e, sum dr. Jacobsen var inniá, hevði verið ein Columbus-loysn; men hon er illa hugsandi í okkara vesturnorrøna mál-umhvørvi.

Tá talan er um veiktbend kvennkynsorð í fleirtali, so siga nógv fleiri føroyingar dunnir, hønir, flíðir, kettir, krónir og gentir enn dunn-ur, hønur, flíður, kettur, krónur og gentur.

Mundi tað verið nakað hóttafall fyri heildina, um fólk kundu skrivað -ir ella -ur alt eftir egnum fram-burði? Vit høvdu ikki mál-lærliga komið út á flot av tí - havnarfólk høvdu neyv-an farið at skrivað hestir, norðingar badir ella suðr-ingar kemor/kemør, og vit við vestanmáli høvdu fram-vegis dugað at skrivað eftir, undir og yvir, sjálvt um vit siga eftur, undur og yvur. Fólk hava ikki longur so nógvan ampa av at lata málforini koma til sjóndar í skriftini eisini. T.d. sært tú sandingar og skúvingar skriva "Hvar fer tú?" ella "Hvat ger tú", og hevur onkur skrivað "Báði hetta og hatta", veitst tú at tað ein suðringur.

Størsta vandamálið í føroyskari rættsskriving: ð ella ikki ð.

Dømir: inn á landið, men her á landi - um várið, men á vári - segði við barnið, men gongur við barni - skundið tykkum, men skunda tær - eitt skarð, men ein skari og ein skor - ein skor, men at skorða - ein ferð, men at fara - at skera, men ein skurður - tað barn-ið, men ta gentuna - ein viðgerð, men at viðgera - vara (minna á), men varða (ansa eftir) - varamaður, men varðamaður - laða (upp), men laga (skipa) - ein hurð, men ein durur - o.s.fr., o.s.fr..

Viðvíkjandi ð-unum er tað, sum fyrr nevnt, mín

ein skynsaman hátt. Tá vit hugsa um, hvussu nær málspurningurin var tengdur at tjóðskaparørls-uni í Føringafelagstíðini, so

greiða sannføring, at tað var skilaleyst at koma aftur við einum stavi inn í okkara skriftmál fyri eitt ljóð, sum longu um 1600 var horvið úr málinum.

Slikir ljóðleysir stavir eru eisini í øðrum skriftmálum, t.d. hoyrist í norskum ikki t-ið í *landet* ella *barnet*; men teir hava ikki orðaformin *lande* og *barne* sum ør-kymlandi valmøguleika, soleiðis sum vit hava tað við *landið* ella *landi* og *barnið* ella *barni*. Sama villingarsama trupulleika hava vit av boðsháttinum, har fleirtalið krevur ð, men eintalið ikki. Havi enntá upplivað dømi sum "farð út við tær", tí talan jú er um boðshátt. Annars verður í ráðaloysi tveitt um seg við ð-um, sum best ber til, - sum t.d. pápið, sum stu-dentaskúalærari herfyri nevndi sum dømi, í orði sum ímótið og annars í orð-um, sum enda við einum berum sjálvljóði sum í sagnorðum í l. pers. í nútíð ella í endanum á einum navnahátti. Orðaform sum **ørðum** eins og í **fjørðum** ella **fjørðum** eins og í **øðrum** sært tú javnan.

Nei, hesin stavur, sum eg her geri so nógv burtúrur, gagnar ongum, skapar bara mistreysti og ger óneyð-ugan mun á teimum skrift-lærdu og fólkí, sum ikki hava bókligt arbeiði. Tí líka so væl sum tú í talumálin-um fullvæl skilur hvørki-kynsorð í bundnum formi og sagnorð í tátíðar lýsing-arhátti ella boðshátti uttan skilmarkandi ljóð, so skilur tú eisini boðskapin uttan skrivað ð. Sama er við tí óveruliga og hugsaða, tí, sum tey lærdu kalla supin-um konjunktiv, á føroysk-um hugsandi luttokuháttur, sum t.d. "tú átti *at skrivað* henni nokur orð", sum fleiri føra fram sum eina grund-geving fyri at varðveita ð-ið.

Eitt annað mál er, at henda hugsháttar setnings-skipan tíverri er við at hvørva úr okkara máli. Tað er tað vorðið vanligt, og hevur verið tað leingi, at ein samansett tíð framman-undan í setningi smittar á ein eftirfylgjandi navnahátt og ger hann til tátíðar lýs-ingarhátt. Hetta sæst alla-staðni, og úr bók, sum eg júst var við at lesa, havi eg

hesi dømir: "...teir høvdu fingið boð um *at hildið* kjaft ..." - "...ætlanin hevði ikki verið *at dripið* hann ..." - "...hon hevði hoyrt NN *sagt* ..."." Hon hevði sæð hann *røð* framvið ..." -"for-bronglaði tað, hann hevði lovað *at gjørt*..." Í øllum hesum dømum var navna-háttur rættari, tí talan er um søguhátt og ikki um hugs-hátt. Her er høvi til at sýna sín serkunnleika í at handa-fara ð-ið, tá ið tátíðar lýsingarhátturin ljóðliga fellur saman við navna-háttin; men tað hevur líka litlan týðning í tí skrivaða sum í tí hoyrda.

Í undirvísingini í før-oyskum veruliga at vekja ansin fyri hesum kon-junktivvirknaði í okkara máli tað haldi eg vera av væl størri týðningi enn at dressera næmingarnar til at kunna skilja hárfint imill-um, um tað ljóðleysa ð-ið skal vera har ella ikki.

Nei, tað skerst ikki burt-ur, at vit vegna teir mongu valmøguleikar, sum peika aftur í miðöld, helst hava størri trupulleika av okkara skriftmáli, enn nokur onnur tjóð hevur tað av sínum. Tú sært tað í skrivilgum avrik-um á øllum skúlastigum, í almennum skrivum, dag-bløðum, privatum brøvum, gotuppsløgum, handils-vindeygum, ja øllum, sum serkon ikki hava ritskodað.

Ja, sjálvt hesi kunnu koma í iva um, hvør ið nú rætta stavingin er. Marius Jo-hannesen, sáli, sum var sera væl fyri málsliga, sum sjálvur gav út skúlabøkur til skrivligt føroyost, og sum sjálvandi dugdi sína mál-læru til fulnar, segði eina-ferð við meg:" Eg skal siga tær tað, at eg lati onki skrivligt á føroyskum frá mær, uttan at eg havi havt orðabókina hjá mær". Sjálvur má eg siga, at skal eg skriva okkurt á donsk-um, er mær ongin tørvur á orðabók, neyvnan heldur til tað týska, sum eg havi havt nakað við at gera; men skal eg skriva mitt móðurmál, er orðabókin mær mangan hent. Og neyvnan hyggi eg eitt skrivað ark ígjøgnum uttan at varnast, at har manglar eitt ð, ella at hatta ð-ið skal ikki vera.

Frelsunarherinum í Vági hevur ein veruligan vin og hjálpara í hesum manni.

(Meira)

NØVN Í VIKUNI

Berint Juul Rasmussen 94 ár

Í dag, leygardagin 20. mars, fyllir Berint Juul Rasmussen á Strondum 94 ár.

Berint er føddur í Keypp-mannahavn í 1910. For-eldrini vóru: Elsuba, f. Poulsen, av Strondum, og Julius Rasmussen, úr Keyppmannahavn.

Hann flutti til Føroya sum fimm ára gamal, saman við systirini Ingu, tá mamman doyði, og vaks hann upp hjá Rasmus Poulsen á Strondum, sum

var formaður inni á Hulki. Sum ungur tók hann motorpassaraprógv. Hann arbeiddi inni á Hulki, til hann í 1951 fór at sigla sum maskinmaður við oljubát-inum Esso Søldarfjørð. Hetta starv røkti hann til siðst í 70-unum.

Saman við synunum bygdi hann Esso-støðina inni á Byrgi á Strondum, sum varð liðug í 1977. Hann var við í virkseminum á støðini, til hon bleiv seld í 1988.

Berint giftist við Lenu, f. Johannesen, av Toftum, sum andaðist í 1989, 77 ára gomul.

H. J. Mølkjær er dani, sum fyri meira enn 40 árum síðan giftist til Noregs. Hann starvaðist í mong ár sum leiðandi verkfrøðingur innan NORCEM, sum er ein avheimsins størstu se-mentfyrirøkum. Fyri um-leið 20 árum síðan segði hann starvið og stóru løn-ina í NORCEM frá sær og gjørdist dagligur leiðari í FEAS (Frelsesarmeens Eiendommer A.S.)

Frelsunarherinum í Vági hevur ein veruligan vin og hjálpara í hesum manni.

Dagurin

20. mars. Gordius, deyður umleið ár 300. Róm-verskur hermaður, sum gjørdist kristin og varð tikin av døgum.

21. mars. Vársjavndøgur. Tvær ferðir um árið eru sólin og jorðin staddar soleiðis hvør móti aðrari, at dagur og nátt eru líka long. Vársjavndøgur er vanligu 21. mars, men kann eisini vera 20. mars.

Dagurin er eisini **bænadiktsmessa**, til minnis um Bænadikt úr Nursia, sum stovnaði eina munkaskipan, ið skjótt kom víða um londini. Hann bygdi eitt tiltíkið kleystur á Monte Cassino í Italiu.

Navnið kemur av orðinum *benedictus*, sum merkir *tann vælsignaði*. Bænadikt úr Nursia doyði í 547.

22. mars. Páll biskupur, deyður umleið ár 250. Talan er ikki um ápostulin, men um ein biskup í Narbonne í Fraklandi við sama navni. Er eitt av teimum fyrstu dømunum um ein biskup, sum ikki doyði blóðvitis-deyðan.

Telefon 341800 - Fax 341801 - Fartelefon 216135 e-mail: maggi@socialurin.fo

Á hesum síðum bera vit tíðindi um merkisdagar, so sum rundar føðingardagar, brúdleyps dagar, starvssetanir o.t.

Kunngjørt verður fyri ætt, vinum og kenningum, at maður, pápi og abbi okkara
F. Jákup Wang Andreassen Tórshavn
andaðist
mikukvöldið 17. marts.
Jarðarferðin verður úr kirkjugarðskapellinum sunnudagin 21. marts Kl.15.00
Erla og børnini við familju

Tøkk

Okkara inniliga tøkk fyri sýnda samkenslu, tá kæra mamma, vermamma, omma og langomma

Jenny Jacobsen
vanliga nevnd Jenny á Støðini í Fuglafirði

andaðist og varð jarðað.

Ein stór tøkk til tykkum á B8 og B5 á Landssjúkrahúsínum, sum vóru um hana ta seinastu tíðina. Ein hjartans tøkk til tykkum, sum hjálptu okkum so væl, meðan hon lá sjúk. Harrin løni tykkum. Eisini ein serstøk tøkk til tykkum, sum sendu gávur til Føroya Felag móti krabbameini. Ein hjartans tøkk til Meinhard Bjartalíð prest fyri sera vøkur og troystarrik orð.Tøkk til berarar og sangarar og kirkjuteonarar og tøkk til tykkum, sum fylgdu henni til hennara seinasta hvíldarstað.

Familjunnar vegna
Anja

Tøkk

Vit takka hjartaliga øllum tykkum, sum sýndu samkenslu, tá ið okkara høgt elskaði maður, pápi, abbi og verfaðir

Ditlev Olsen
Argir

andaðist og varð jarðaður.

Tøkk fyri blómur, kransar og aðrar heilsanir, fyri peningagávur til treingjandi børn, og hjartaliga tøkk til allar hjálpanði hendur til jarðarferðina. Hjartans tøkk øll tit, ið fylgdu honum til hansara seinasta hvíldarstað.

Margit, Sunrid, Astrid og Katrin v/ familjum

Tøkk

Hjartaliga takka vit tykkum, ið sýndu samkenslu, tá góða kona, mamma, vermamma og omma okkara

Elsa Maria Hellá

andaðist og varð jarðað.

Takk til prest, sangarar, berarar og kirkjuteanarar. Takk til tykkum á Ellisheiminum, sum vóru um hana hennara seinastu ár. Takk til øll, ið hjálptu til í sambandi við jarðarferðina. Takk fyri blómur, kransar og peningagávur til Autistafelagið. Takk tit, ið fylgdu henni hennara seinastu ferð.

Meinhard Eyðun, Joan og børnini

Framhald av síðu 10

nýta gott av øllum, ið kom butúrur. Okkara samfelag hevur eitt vakurt mál og

nógv lærd fólk í vilja varð-veita tað.

Nú raður um ikki at seta seg afturá, men vera til dystin fús, so ikki sama

hendir sum í Danmark. Eitt vita vit. Enska rákið kemur

henda vegin, og er kanska seg afturá, men vera til dystin fús, so ikki sama

ein skynsaman hátt.

Tá vit hugsa um, hvussu nær málspurningurin var tengdur at tjóðskaparørls-uni í Føringafelagstíðini, so

undrar tað meg, at einki hevur verið nevnt um før-oyska málið øll seks árinu undir fullveldis landsstýrin-um. Sum í so nógvum

øðrum málum undir hesum landsstýrinum, hava teir start seg blindar og slept tí føroyska málinum uppá fjall.